

Київська Академія 22 (2025): 313–325.
<https://doi.org/10.18523/1995-025X.2025.22.313-328>
<https://ka.ukma.edu.ua>

Ігор Тесленко

Приватний лист Інокентія Гізеля 1681 року

У розвідці аналізується нещодавно виявлений приватний лист одного з найвідоміших українських інтелектуалів XVII ст. — архимандрита Києво-Печерського монастиря Інокентія Гізеля (1610–1683). Лист було написано 15 (25) червня 1681 р. й адресовано Самійлові Жеребилові, посереднику в контактах настоятеля з волинським шляхтичем Дмитром Жабокрицьким, майбутнім луцьким і острозьким православним єпископом Дионісієм. У ньому міститься прохання терміново та в умовах максимальної секретності передати важливі папери Жабокрицькому, адже від цього залежали його честь і добробут. 25 жовтня 1684 р. текст листа внесено до актових книг Луцького гродського суду. Його оприлюднення було, очевидно, пов'язане з кризою у відносинах Жабокрицького та його дружини — конфліктом, який призвів до розлучення і тривалих майнових суперечок між колишніми шлюбними партнерами. Відтак, послання Гізеля перетворювалося на потенційний компромат, здатний вплинути на підсумок протистояння. Водночас документ відкриває ширший контекст: він підтверджує тісні контакти православних середовищ Київської митрополії по обидва боки кордону між Московією та Річчю Посполитою. Таким чином, знахідка дозволяє розширити уявлення про коло комунікацій Інокентія Гізеля та про характер православних мереж у Східній Європі другої половини XVII ст. Текст листа опубліковано у додатку.

Ключові слова: Київська митрополія, Річ Посполита, Православна Церква, кореспонденція, ранньомодерний час, ранньомодерна українська культура, XVII ст., шляхта.

Основні віхи життя одного з найяскравіших українських інтелектуалів XVII ст. добре відомі. Інокентій Гізель народився на

початку XVII ст. у столиці Великого князівства Литовського — місті Вільні, в сім'ї священника місцевої Святодухівської церкви Федора¹. Освіту попович здобував у віленській братській школі, кількох єзуїтських закладах (Вільно, Познань, Каліш), а можливо, і деяких університетах Центральної й Західної Європи. Після повернення до Речі Посполитої прийняв постриг і, за поданням митрополита Петра (Могили), став ректором православної школи в Гощі (1639)². Через кілька літ³ переїхав до Києва і почав викладати у колегії, який згодом — напередодні та на самому початку козацького повстання — очолював (1646–1650). Педагогічну діяльність Гізель поєднував із духовною кар'єрою, яка для нього складалася надзвичайно успішно. Всього за десять літ професор Могилянського колегіуму здолав шлях від ігумена монастиря у Дятловичах (1645–1646) до архимандрита Києво-Печерської Лаври (з 1656 р.), і залишався ним до своєї смерті в 1683 р.⁴

¹ Лариса Довга, *Система цінностей в українській культурі XVII століття (на прикладі теоретичної спадщини Інокентія Гізеля)* (Київ, Львів: Видавництво «Свічадо», 2012), 60–61; Володимир Ганяк, «Доведення гіпотези Д. Оляччина щодо близької спорідненості Євстафія та Інокентія Гізеля», *Ucrainica Mediaevalia* 2/3 (2019–2020): 168, 171–174; Микола Федяй, «Формування філософських традицій Києво-Могилянської академії 1632–1753 років крізь призму освітніх траєкторій її професорів» (Дисертація... доктора філософії, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2025), 52. Лариса Довга вважає, що Інокентій Гізель народився близько 1600 р., Володимир Ганяк та Микола Федяй пересувають цю подію на пізніший час (1610 р.).

² Прийнято вважати, що ректором школи Гізель став на початку 1640-х (Довга, *Система цінностей*, 63; Федяй, «Формування філософських традицій», 55), проте існує документ, в якому він згаданий як її очільник ще 1639 р., див.: Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі — ЦДІАК України), ф. 26, оп. 1, спр. 42, арк. 1069 зв., 1071 зв. (акт розмежування володінь Олександрі Немирич і Гостського монастиря, виданий на кордоні між маєтками 22.XII.1639 р.).

³ В історіографії висувається припущення про те, що Гізель переїхав до Києва 1642 р. (Довга, *Система цінностей*, 63), однак ігуменом в Гощі він був ще у вересні 1644-го, див.: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 240, арк. 452–453 зв. (квитанція, видана ігуменові Гостського монастиря Інокентію Гізелю дерманським ченцем Єремією Смотрицьким про повернення батькових речей, що зберігалися в Гощі; Дермань, 17.IX.1644 р.).

⁴ Довга, *Система цінностей*, 63–64; Ганяк, «Доведення гіпотези», 169, 172.

Хоч контури біографії київського книжника окреслено, вони й досі позбавлені належної деталізації. В життєписі Гізеля залишається багато малодосліджених питань, з'ясування яких потребує додаткового пошуку в джерелах. Одне з таких питань — мережа зв'язків отця Інокентія. Відомо, що географія його комунікацій простягалася від Києва до Константинополя і Москви, Батурина й Чигирин, охоплюючи церковні та світські кола Гетьманщини й Московського царства. Західний вектор контактів Гізеля в присвячених йому біографічних нарисах не артикульований, а проте немає сумніву, що для книжника ці контакти мали виняткове значення і не переривалися навіть тоді, коли Київ, у якому пройшла друга половина його життя, опинився під владою московських царів. По інший бік кордону, у Вільні, і після подій середини XVII ст., ймовірно, мешкали якісь родичі отця Інокентія. Його брат Євстафій († після 1658) служив у канцелярії Кременецького гродського суду на Волині⁵. Тут же, у межах Речі Посполитої, лежали Гоцанська школа і Дятловицький монастир, з якими пов'язувалася початкова стадія кар'єри Гізеля. У пізніші часи, вже очолюючи Лавру, архимандрит Інокентій повинен був вирішувати безліч майнових справ обителі, яка посідала володіння в різних частинах сусідньої держави⁶. Очевидно, він листувався і з чільними представниками

⁵ Детальніше про нього та Самійла Гізеля-Василевського — мабуть, ще одного родича отця Інокентія, який згадується на Волині в 1648 р., див.: Довга, *Система цінностей*, 56–59; Ганяк, «Доведення гіпотези», 168–173. З наведених у цих працях матеріалів випливає, що Євстафій Гізель помер після 1657 р., однак мені вдалося знайти інформацію про те, що кременецький канцелярист жив ще й у лютому 1658-го, див.: ЦДІАК України, ф. 21, оп. 1, спр. 128 (непагінована справа; Євстафій Гізель згадується в ній як реєнт кременецької гродської канцелярії 23.II.1658 р.).

⁶ Заяви, виголошені від імені Інокентія Гізеля, і процеси в судах різних інстанцій, до яких він був залучений як архимандрит Києво-Печерського монастиря (Луцьк, Житомир, Варшава, Люблін): ЦДІАК України, ф. 17, оп. 1, спр. 3, арк. 1206–1209 зв. (скарга на видубицького ігумена Теодосія Углицького, 1674 р.); ф. 25, оп. 1, спр. 282, арк. 581–581 зв. (підтвердження угоди з Проскурами-Суцанськими, 1657 р.); спр. 325, арк. 1113 зв.–1116 зв. (упис підтвердного королівського привілею для Інокентія Гізеля на київську архимандрію, 24.IX.1669 р.), арк. 1117–1118 (упис королівського універсалу, яким скасовується попередній привілей про передачу волинських володінь монастиря Янові Проскурі-Суцанському, 1669 р.), арк. 1118–1120 зв. (упис королівського привілею з підтвердженням прав

її православної громади, членами братських осередків у Вільні, Львові та Луцьку⁷.

Новим свідченням контактів лаврського архимандрита з одно-вірцями у Речі Посполитій є нещодавно знайдений мною приватний лист Гізеля до Самійла Жеребила. Цей польськомовний лист, написаний у Києво-Печерському монастирі 15 (25) червня 1681 р.⁸, було внесено до актових книг Луцького гродського суду приблизно за рік після смерті відправника, 25 жовтня 1684 р. Таким чином, маємо справу з копією. Як саме документ опинився серед матеріалів установи, що вирішувала кримінальні суперечки волинської шляхти, — окрема історія, про яку піде мова далі, але спочатку ознайомимося зі змістом листа.

монастиря на володіння в Речі Посполитій, 1669 р.); спр. 327, арк. 603–605 зв. (упис декрету асесорського суду в справі Києво-Печерського монастиря з Проскурами-Сущанськими, 1670 р.), арк. 638–638 зв. (упис боргової розписки Яна Проскури-Сущанського отцеві Інокентію Гізелеві); ф. 26, оп. 1, спр. 53, арк. 103–107 (декрет у справі Києво-Печерського монастиря проти спадкоємців вдови Адама Киселя, 1670 р.), арк. 304 305 (вручення позовів їм же від архимандрита і ченців Лаври, 1670 р.), арк. 360 зв.–361 зв. (скарга на Проскурів-Сущанських, 1670 р.), арк. 370–372 (скарга на дідичів і посесорів Ставищ, Високого і Ракович, 1670 р.), арк. 372–373 (скарга на брацлавського підкоморія Кароля Потоцького, 1670 р.), арк. 373–374 зв. (скарга на ксаверівських єзуїтів, 1670 р.), арк. 927 зв.–936 (скарга на случького архимандрита Теодосія Василевича, 1670 р.); *Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов* (С.-Петербург: Синодальная типография, 1897), 1: 309 (скарга на Криштофа Чаплича, 1662 р.), 318 (упис королівського привілею з підтвердженням прав монастиря на володіння в Речі Посполитій, 1670 р.), 319–320 (матеріали процесу з Проскурами-Сущанськими про монастирські володіння у Волинському воєводстві, 1670 р.), 321–322 (матеріали процесу з Ленкевичами-Іпогорськими про монастирські володіння у Київському воєводстві, 1670 р.), 343 (матеріали процесу зі львівським єпископом Йосифом (Шумлянським) про монастирські володіння у Волинському воєводстві, 1677 р.) та ін.

⁷ Опосередкованим свідченням на користь контактів печерського архимандрита з Луцьким братством є його друковані праці, зафіксовані у братській бібліотеці, див.: Архів Української Церкви, серія 2: Джерела, вип. 1: *Історія Луцького братства і братського монастиря 1617–1833 років*, відп. за вип. М. Довбищенко: (Луцьк: Видавництво «Терези», 2014), 463, 480.

⁸ В оригіналі документ датовано 15 червня “по руськи” (тобто за юліанським календарем).

Серед новин у листі лише одним реченням згадуються мирні домовленості московського царя з турецьким султаном. Решту тексту присвячено секретним контактам отця Інокентія з неназваним на ім'я вилкомирським підчашим, у яких адресат, Самійло Жеребило, грав роль посередника. Дізнаємося, що Жеребило надсилав до Києва гінця, якого архимандрит затримав довше, ніж того вимагала ситуація, але пояснював свій вчинок об'єктивними причинами. Через певний час Гізель таки відправив гінця у зворотню путь разом із аналізованим тут посланням і листами до «його милості пана підчашого». Йшлося про якусь дуже пильну й важливу справу, бо архимандрит Лаври просив негайно переслати згадані папери підчашому, причому Жеребило мав доручити це «твердій, розсудливій і кмітливій» особі, здатній виконувати завдання невтомно — і вдень, і вночі. Листи належало добре сховати і зробити все можливе, аби вони не потрапили до чужих рук. Гізель вважав, що коли цього припису не буде дотримано, «його милість [підчаший — *I. T.*] зазнає великої шкоди і на майні, і на честі»⁹.

Ким були ці двоє людей, з якими підтримував зв'язок печерський архимандрит? Перший із них носив титулярний уряд підчашого в Литві, проте йшлося про українського шляхтича, що мешкав на Волині. Вилкомирським підчашим у 1681 р. був Дмитро Жабокрицький — один із чільних представників «православної партії» краю і луцький братчик¹⁰. У наступні після Гізелевого листа роки він посідав кілька відповідальних позицій у судово-адміністративних установах Київщини та Волині, неодноразово їздив в якості посла на сейм, а 1695 р. був обраний на вакантне місце луцько-острозького православного єпископа¹¹.

⁹ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 385, арк. 649–649 зв. (див. додаток).

¹⁰ С. В. Курганович, *Дионисий Жабокрицкий, епископ луцкий и острожский. Историко-биографический очерк* (Київ: Типография Акционерного общества «Петр Барский в Киеве», 1914), 1–4, 17–21.

¹¹ Детальніше про родину і світську кар'єру Дмитра Жабокрицького див.: там само, 26–51, 95–100. До обрання в сан луцько-острозької єпископа Дмитро Жабокрицький обіймав уряди вилкомирського підчашого (1674–1692), київського підвоеводи (1684–1695), луцького земського писаря (1693–1695) та кременецького підстарости (1691–1695), див.: ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 345, арк. 19–24 (вилкомирський підкоморій уже в Ш.1674 р.); Курганович, *Дионисий Жабокрицкий*, 26–51; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Województwo wileńskie, XIV-XVIII wiek*, redaktor

Інша особа, яка виконувала функції посередника в контактах Гізеля з Жабокрицьким, досі не потрапляла в поле зору дослідників. Печерський архимандрит звертався до нього як до «його милості пана Самійла Жеребила», свого «милостивого пана і приятеля». Таке звертання пасувало би шляхтичеві, однак згаданого шляхетського роду в Речі Посполитої не існувало¹². Водночас, родове ім'я Самійла підозріло співзвучне з прізвищами двох настоятелів і одного ченця в київських монастирях святих Кирила Александрійського і Миколая Мирликійського¹³. Це наводить на думку, що Жеребили належали у XVII ст. до священницької династії. Додатковим доказом на користь цього припущення є те, що й сам Самійло в 1686 р. згадується як пресвітер церкви Благовіщення Богородиці в Городищі на Волині¹⁴. Напевне, на момент написання аналізованого листа він ще не належав до духовного стану, інакше архимандрит звертався би до нього як до «отця Самійла».

Залишається з'ясувати, для чого був розголошений зміст приватного листа Гізеля і чому його було вписано до актової книги Луцького гродського суду. Відповідь слід шукати в самих луцьких актах. Передусім варто звернути увагу на те, що перед судовими урядниками лист пред'явив київський зем'янин Теодор Немирич, який жодним чином не прокоментував свій учинок. Такий крок, безперечно, мав ворожий підтекст, оскільки зміст документа,

Andrzej Rachuba, opracowali Uładzimir Jamialjanczyk, Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Przemysław P. Romaniuk (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2003), 451; *Urzednicy wołyńscy XIV–XVIII wieku*, opracował Marian Wolski (Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 2007), 83–84.

¹² Jerzy Seweryn hr. Dunin-Borkowski, *Spis nazwisk szlachty polskiej* (Lwów: Nakładem księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1887).

¹³ Йдеться про Кипріяна (кирилівського ігумена у 1614–1626 рр.) та Софронія (кирилівського ігумена у 1626–1648 рр.) Жеребилів-Лабунських, а також про Тарасія Жеребиловича (зг. 1633 р.), ченця Київського Пустинно-Микільського монастиря (див.: Евфимий Крыжановский, «Киево-Кирилловский (упразднённый) монастырь», *Киевские епархиальные ведомости*, ч. неоф. 22 (1863): 675–676; *Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов* (С.-Петербург: Синодальная типография, 1907), 2: 444.

¹⁴ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 399, арк. 840–841 (підтвердження угоди городиського священника Самійла Жеребила з Максиміліаном Скуратовським, укладеної в Межирічі-Корецькому 14.IX.1686 р.; Луцьк, 14.VI.1687 р.).

нехай і позбавленого деталей, кидав тінь на добре ім'я Дмитра Жабокрицького. Якби лист Гізеля потрапив до рук адресата чи іншого прихильника вилкомирського підчашого, він, швидше за все, мав би бути знищений чи надійно захований. Як бачимо, цього не сталося. Щодо решти паперів, які печерський архимандрит відправив з Києва на Волинь і які мали найбільше скомпроментувати вилкомирського підчашого, то їх у актовій книзі немає. Насувається припущення, що Немирич або інші люди, з якими він діяв у згоді, перехопили «київського гінця», відібрали у нього передане, а коли настав зручний час, оприлюднили лише частину «архіву», залишивши решту для шантажування Жабокрицького. Такі дії мали свій резон.

Річ у тім, що Теодор Немирич був кузеном дружини Жабокрицького, яка після кількох років сімейного життя і народження двох дітей вирішила розірвати шлюб, і у своєму намірі дійшла до духовного суду. Добитися успіху в цій справі без підтримки родичів було складно. Втім, жінка походила з вельможної сім'ї, статус якої значно перевищував статус Жабокрицьких. Маріанна Немиричівна була донькою овруцького старости Владислава Немирича (1619–1653), небогою київського воєводи Стефана Немирича († 1684) та канцлера Великого князівства Руського Юрія Немирича (1612–1659). Її мати походила з князівського роду Святополків-Четвертинських, який у XVII ст. дав ціле гроно постатей, відомих своєю підтримкою Православної Церкви. Чинний луцько-острозький єпископ і пізніший київський митрополит Гедеон (Четвертинський) (бл. 1634–1690) доводився жінці племінником¹⁵.

Оприлюднення аналізованого листа відбулося на завершальній стадії конфлікту, коли шлюб уже був визнаний недійсним, але й далі гостро стояло питання розподілу сімейних статків¹⁶.

¹⁵ Józef Wolff, *Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku* (Warszawa: Drukiem J. Filipowicza, 1895), 46–47; Kazimierz Pułaski, *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy* (Warszawa: Oficyna wydawnicza Blitz-Print, 1991), II: 107–108.

¹⁶ Шлюб між Дмитром Жабокрицьким і Маріанною Немиричівною був укладений 1676 р., а рішення про визнання його недійсним винесено на консисторському суді під головуванням львівського єпископа й адміністратора Київської митрополії Йосифа (Шумлянського) у 1682 р. Детальніше про сімейне життя і розлучення подружжя див.: Курганович, *Дионисий Жабокрицкий*, 14–15. Попри ухвалений раніше декрет, владика Йосиф

Кожна зі сторін звинувачала протилежну у привласненні чужого майна. У вересні 1684 р. вилкомирський підчаший оголосив у Володимирському гроді скаргу на дружину, в якій заявив про вивезення нею до Львова всіх його «мобіліїв» і майнових паперів¹⁷. У жовтні скаржилася вже Маріанна, від чийого імені в судах виступали її родичі. Спочатку в Луцьку дядько Маріанни, житомирський хорунжий князь Вацлав Четвертинський, заявив, що Жабокрицький цілеспрямовано кривдив дружину і дітей, народжених нею в шлюбі з першим чоловіком Павлом-Еразмом Гулевичем. Підчашого було звинувачено в передачі їхніх володінь чужим людям, привласненні прибутків від підданих, недбалому ставленні до захисту інтересів пасербів у судах і розграбуванні замочку в Колмові. За твердженням князя Вацлава, з Колмова вивезли всі цінні речі, зокрема бібліотеку, яку збирали два покоління роду Гулевичів. У підсумку, збитків нараховано на понад сто тисяч польських золотих¹⁸.

Іншим захисником інтересів Маріанни був уже згаданий нами Теодор Немирич, її кузен. У Луцькому гродському суді він з'явив-

чомусь повторно викликав колишніх шлюбних партнерів на свій суд, призначивши їм з'явитися перед ним 21.IX.1684 р., див.: ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 129, арк. 552–552 зв. (скарга Дмитра Жабокрицького на дружину, в якій, серед іншого, йдеться про те, що він не зможе постати перед єпископом, бо, як київський підвоевода, мусить ближчим часом їхати до Овруча на сесію гродського суду, а крім того, [як ротмістр, має за дорученням короля виступити з військом проти неприятеля «Святого Хреста»; Володимир, 12.IX.1684 р.).

¹⁷ ЦДІАК України, ф. 28, оп. 1, спр. 129, арк. 550 зв.–551 (за словами Жабокрицького, це сталося 15.VI.1684 р., під час його посольської місії у складі делегації Волинського воєводства до короля; Володимир, 12.IX.1684 р.).

¹⁸ Там само, ф. 25, оп. 1, спр. 388, арк. 554–556 (скарга кн. Вацлава Четвертинського від імені небоги Маріанни Немиричівни Жабокрицької на її чоловіка, вилкомирського підчашого Дмитра Жабокрицького; Луцьк, 19.X.1684 р.); арк. 569–569 зв. (заява возного Юрія Сидоровського, який 23 жовтня 1684 р. побував у Берестечку, де в присутності свідків вручив Гелені з Пісочинських Лещинській королівський заручний лист, що накладав арешт на майно, вивезене до цього містечка її зведеним братом Дмитром Жабокрицьким; Луцьк, 25.X.1684 р.); спр. 385, арк. 643–644 зв. (упис на прохання кн. Вацлава Четвертинського цього заручного листа).

ся буквально за кілька днів по тому, як тут побував кн. Вацлав Четвертинський, але виглядає на те, що його місія мала цілком інакшу мету. Якщо дядько Маріанни просив вписати до актових книг скаргу на вилкомирського підчашого, то кузен подав для облятування тільки лист Інокентія Гізеля — документ, який за певних обставин міг зашкодити репутації Жабокрицького, хоч і не містив якихось важливих деталей. Немирич жодним чином не коментував свого рішення внести цей лист до книг і не згадав у супровідній заяві імені швагра. Таку несподівану «делікатність» можна пояснити наміром захопити (колишнього) чоловіка Маріанни до порозуміння. Якою б глибокою не була образа жінки, вона мала усвідомлювати, що повернути втрачені речі і володіння буде надзвичайно важко навіть за умов позитивного рішення справи в судах. Тож сторони мусили шукати точки доторку і домовлятися про мир за допомоги обопільних приятелів. Уписання Гізелевого листа до луцьких актів з подальшим відправленням його копії Жабокрицькому мало на меті показати вилкомирському підчашому, що в його опонентів є сильні козири, і що за несприятливих обставин вони готові їх використати проти нього.

На жаль, ми не знаємо, як саме поза лаштунками судів відбувалося замирення сторін і чи лист Гізеля зіграв у перемовинах якусь роль. Відомо лише те, що за посередництва приятелів Дмитро Жабокрицький порозумівся з колишньою дружиною, і сталося це в 1685 р. Через якийсь час Маріанна втретє вийшла заміж¹⁹, а її колишній чоловік більше не одружувався, зосередившись спочатку на світській, а згодом на духовній кар'єрі. Інокентій Гізел не дожив до моменту, коли Жабокрицького було висвячено на єпископа Луцького і Острозького, проте, поза сумнівом, знав його як одного зі старост Луцького Хрестовоздвиженського братства та підтримував із ним зв'язки. У цьому контексті джерело набуває особливої ваги, адже воно додатково підтверджує існування тісних контактів між різними осередками Київської митрополії, попри її розділення кордонами двох сусідніх держав.

¹⁹ Pułaski, *Kronika polskich rodów*, II: 108.

Додаток²⁰

*15 (25) червня 1681 р. Києво-Печерський монастир.
Лист Інокентія Гізеля до Самійла Жеребила з проханням
якнайшвидше відправити вилкомирському підчашому
Дмитрові Жабокрицькому важливі папери,
передані посланцеві.*

Moy m[iło]sci[wy] panie Zerebiło, moy m[iło]sci[wy] panie y przyiacielu!

Przetrzymałem posłanca snadź nad spodziewanie w[aszey] m[iłosci] m[ego] m[iłosciwego] pana dłużej, ale coż czynić, kiedy inaczej żadną miarą nie mogło być. Więcze [!] proszę unizenie w[aszą] m[iłosc] m[ego] m[iłosciwego] p[ana], racz te moje listy iako nayprędzey do ie[go] m[iłosci] pana podczaszego, m[ego] m[iłosciwego] pana, odprawić, przykazawszy, aby iako naypilniey dniem y nocą pospieszano a przykazać, aby iako nayostrozniey te listy chowano, zeby nie day Boze nie dostał [!] się w ręce komu nie należą, zaczymby siła (nie dopuszczay Panie) musiał ie[go] m[iłosc] y na substantiey, y na honorze szkodować. A tak iakoś iest wierny i zyczliwy || [apk. 649 зв.] i[ego] m[iło]sci panu podczaszemu, chciy tak się sprawić, iako w[aszą] m[iłosc] upraszam, zeby przez kogo czerstwe[g]o, trzyzwego y rostopne[g]o tę expeditiā posłać, zeby w cale doszła [!] rąk samego ie[go] m[iło]sci p[ana] podczasze[g]o wiłkomirskiego, a nie kogo inszego.

Nowin do oznaymienia zadnych nie mam. My tu chwała P[anu] Bogu od Ordy mamy pokoy, bo car i[ego] m[iłosc] zgoził się z Portą Othomąską [!].

Modły moje zatym y zyczliwę chęci zalicam w łaskę w[aszey] m[ego] m[iłosciego] pana, ktorego zostawam zyczliwy bogomodlca y rad służyć.

Z monastera pieczarskiego roku tysiąc szesćset osmdziesiąt pierwsze[g]o dnia pietnaste[g]o Іuny po rusku.

Innocenty Gizel, archimandryta pieczarski.

²⁰ Документ публікується зі збереженням орфографії XVII ст., але з врахуванням сучасних правил пунктуації. Скорочення і пропуски наведено в квадратних дужках, надрядкові літери виділено курсивом. Помилки в тексті засигналізовано знаком оклику в квадратних дужках.

ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 385, арк. 649–649 зв.

25.X.1684 р. лист пред'явив у Луцькому городському суді Теодор Немирич. На арк. 649 зв. зазначено адресата: «Memu m. m. panu y przyiacielowi i. m. p. Samuelowi Zerebiłowi²¹ pilno pilno oddac».

Bibliography

- Arkhiv Ukrainsoi Tserkvy, seriia 2: Dzherela, vypusk 1: Istoriiia Lutsokho bratstva i bratskoho monastyria 1617–1833 rokiv, comp. M. Dovbyshchenko. Lutsk: Vydavnytstvo «Terezy», 2014.
- Dovha, Larysa. *Systema tsinnosti v ukrainskii kulturi XVII stolittia (na prykladi teoretychnoi spadshchyny Inokentiiia Gizelia)*. Kyiv, Lviv: Vydavnytstvo «Svichado», 2012.
- hr. Dunin-Borkowski, Jerzy Seweryn. *Spis nazwisk szlachty polskiej*. Lwów: Nakładem księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1887.
- Fediai, Mykola. «Formuvannia filosofskykh tradytsii Kyievo-Mohylianskoi akademii 1632–1753 rokiv kriz pryzmu osvitchenkh traiektorii yii profesoriv.» Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofi, Instytut filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy, 2025.
- Haniak, Volodymyr. «Dovedennia hipotezy D. Olianchyna shchodo blyzkoï sporidnenosti Yevstafiiia ta Inokentiiia Gizelia.» *Ucrainica Mediaevalia* 2/3 (2019–2020): 167–174.
- Kryzhanovskij, Evfimij. «Kievo-Kirillovskij (uprazdnyonnyj) monastyr.» *Kievskie eparhialnye vedomosti, ch. neoff.* 22 (1863): 669–685.
- Kurganovich, S. V. *Dionisij Zhabokrickij, episkop luckij i ostrozhskij. Istoriko-biograficheskij ocherk*. Kiev: Tipografiya Akcionernogo obshestva «Petr Barskij v Kieve», 1914.
- Opisanie dokumentov arhiva zapadnorusskih uniatskih mitropolitov*. Vol. I. S.-Peterburg: Sinodalnaya tipografiya, 1897.
- Opisanie dokumentov arhiva zapadnorusskih uniatskih mitropolitov*. Vol. II. S.-Peterburg: Sinodalnaya tipografiya, 1907.
- Pułaski, Kazimierz. *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy*. T. II. Warszawa: Oficyna wydawnicza Blitz-Print, 1991.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 17, op. 1, spr. 3, aktova knyha Volynskoho kapturovoho sudu, 1674 r.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 21, op. 1, spr. 128, aktova knyha Kremenetskoho grodskoho sudu, 1644 r.

²¹ У рукописі прізвище стоїть першим, а ім'я другим, але над рядком цифрами позначено, якою має бути правильна послідовність слів.

- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 240, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1644 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 282, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1657 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 325, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1669 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 327, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1670 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 345, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1674 r..
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 385, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1684 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 388, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1684 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 25, op. 1, spr. 399, aktova knyha Lutskoho grodzkoho sudu, 1687 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 26, op. 1, spr. 53, aktova knyha Lutskoho zemskoho sudu, 1670 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 26, op. 1, spr. 129, aktova knyha Volodymyrskoho zemskoho sudu, 1684 r.
- Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego: Województwo wileńskie, XIV-XVIII wiek*, redaktor Andrzej Rachuba, opracowali Uładzimir Jamialjanczyk, Henryk Lulewicz, Andrzej Rachuba, Przemysław P. Romaniuk. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2003.
- Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku*, opracował Marian Wolski. Kórnik: Biblioteka Kórnicka, 2007.
- Wolff, Józef. *Kniaziovie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*. Warszawa: Drukiem J. Filipowicza, 1895.

Abstract

The Private Letter of Inokentii Gizel, 1681

This publication examines a recently discovered private letter by one of the most prominent Ukrainian intellectuals of the seventeenth century — Inokentii Gizel (1610–1683), Archimandrite of the Kyiv-Pechersk Monastery. The document, written on 15 (25) June 1681, was addressed to Samiylo Zherybylo, who acted as an intermediary in the archimandrite's contacts with the Volhynian nobleman Dmytro Zhabokrytsky, later the Orthodox Bishop of Lutsk and Ostroh, Dionysius. The source contains a request to deliver important papers to Zhabokrytsky urgently and under conditions of strict secrecy, since

his honour and well-being depended on it. On 25 October 1684 the text of the letter was entered into the record books of the Lutsk Castle Court. Its disclosure was evidently connected with a crisis in Zhabokrytsky's marital relations — a conflict that resulted in divorce and prolonged property disputes between the former spouses. In this context, Gizel's message turned into a potential piece of compromising evidence, capable of influencing the outcome of the conflict. At the same time, the document reveals a wider perspective: it confirms the close ties maintained by Orthodox circles of the Kyiv Metropolis on both sides of the border between Muscovy and the Polish-Lithuanian Commonwealth. Thus, the discovery allows us to expand our understanding of Gizel's communication network and of the nature of Orthodox connections in Eastern Europe in the second half of the 17th century. The text of the letter is provided in the appendix to the publication.

Keywords: Kyiv Metropolitanate, Polish-Lithuanian Commonwealth, Orthodox Church, correspondence, early modern period, early modern Ukrainian culture, 17th century, nobility.

